

GLEDALIŠKI LIST

XX

XXI

1
9
4
2

1
9
4
3

OPERA

---

13 PUCCINI: MADAME BUTTERFLY

GIACOMO PUCCINI:

Madame Butterfly

Opera v treh dejanjih. Besedilo po J. L. Longu in D. Belascu spisala
L. Illica in G. Giacosa, prevel N. Štritof.

Dirigent: **D. Žebre**

Režiser: **C. Debevec**

Osebe:

Madame Butterfly (Čo-čo-san)	V. Heybalova
Suzuki, njena služkinja	F. Golobova
Kate Pinkerton	N. Španova - B. Stritarjeva
F. P. Pinkerton, poročnik mornarice USA	J. Lipušček - A. Sladoljev
Sharpless, konzul USA v Nagasakiju . .	B. Popov
Goro	A. Sladoljev - J. Rus
Princ Jamadori	M. Dolničar
Bonze	F. Lupša
Komisar	M. Gregorin
Uradnik registrature	M. Škabar
Čo-čo-sanina mati	M. Škrjančeva

Sorodniki, Čo-čo-sanine prijateljice, služinčad.

Godi se v Nagasakiju.

Inscenator: *A. Foriga.*

Zborovodja: *R. Simoniti*

Cena »Gledališkega lista« Lit 2.—

GIACOMO PUCCINI:
MADAME BUTTERFLY

PREMIERA 8. APRILA 1943-XXI

Ciril Debevec:

Režijske opazke k letošnji „Madame Butterfly“

»Madame Butterfly« je na svoj način najmočnejša opera, kar jih poznam. Najmočnejša (morda bi bilo bolje, »najučinkovitejša«), a obenem tudi — najbolj brezobzirna. Puccini je tukaj — po svojem bistvu, po svoji strasti, po svoji sili, svoji želji in svoji bolečini — zahteval vse in — več, kar more celó umetnik v kratkem času operne predstave občutiti, doživeti, ustvariti — in, kar je najbolj važno — tudi *izraziti* in *dati*. Ne samó, da bi bilo besedilo sámó že v goli dramski igri zadostno pretresljivo in dovolj učinkovito, je tu Puccini skopičil in natrpal še toliko duševno, čustveno in živčno-muzikalnega izraza, da bi moral to opero v tem smislu (kljub Wagnerju! ali zaradi njega?) smatrati za najzvestejši zgled »dramme per musica«, to se pravi: glasbene drame.

Puccini je — morda — *igralsko-pevsko* največji in tudi najobzirnejši mojster, kar jih svetovna opera pozna. Toda v usodo »Butterfly«, tega krhkega japonskega metuljčka, se je tako zaživel, tako jo je živó in udano občutil, da je celó v tej svoji znani skladateljsko glasovni obzirnosti močnò popustil.

»Rusalka«, »Butterfly« in »Carmen« so največje ženske pevsko-igralske vloge v vsem opernem slovstvu. Pevka, ki ni obenem tudi velika igralka, ne bo zmogla ne »Carmen«, ne »Rusalka«, ne »Butterfly«.

Kdor »Butterfly« dobro poje — mora biti *več* kot samó pevec.

Biti mora tudi jako dober igralec. Kdor »Butterfly« dobro igra — mora biti več kot samó igralec. Biti mora tudi zelo dober pevec. In še — kdor dobro poje in tudi dobro igra — ta mora imeti posebej za »Butterfly« veliko moč. In kdor ima to moč — mora imeti še — mladost. In kdor ima mladost — ta mora biti še — deklè.

Igralec in pevec, mladost in moč in še deklè — vse to mora biti »Butterfly«. Sicer je težkò. —

Zato je — v celoti — dobra »Butterfly« zelo velika redkost.

Puccini je, mislim, v glavnem ženski komponist. Odnosno, bolje: je komponist za ženske. Ne le zastran ljubezni, nesreče in strasti — temveč še bolj zastran tistih lastnosti, ki so za žensko bistvo še bolj značilne, in ki so: nežnost, zvestoba (kdo se smehlja?) in bolešt. Može (in ne najbolj naivni) razumejo in čutijo vse te lastnosti le tedaj, če jih imajo — vsaj deloma — tudi samí.

*

Ob naši lanski uprizoritvi »Butterfly« je eden naših poročevalcev kar mimogrede pripomnil, da se je naša sedanja režija držala »v glavnem« prejšnje. Ob takih bežnih ugotovitvah bi opomnil samo to, da res ne vem, kaj smatra tak poročevalec za režijo. Scena na primer je bila delo inscenatorja rimske kr. opere Al. Forriga in je bila za moj okus, zlasti v I. dejanju, prav slikovita in ubrana. V zunanji režiji sem se ravnal hotè, torej zavestno, kolikor le mogoče po točno predpisanih opombah v klavirskem izvlečku, kar je upoštevala najbrž, če je bila le količkaj vestna, tudi prejšnja režija. Za moje znanje namreč — razen Wagnerja — ni bolj natančnega in občutljivega opernega režiserja kot je Puccini sam in nikdar ne bi želel imeti stremljenja, storiti kaj preko ali celo mimo njegovih opazk. Res pa je, da se režija Puccinijevih (in marsikaterih, morda celò vseh!) oper od tukaj dalje šele začnè in sicer je ta režija skrita — ali očita (kakor pač kdo more) — v njegovi glasbi, v njegovih glasbenih oznakah, v njegovih melodijah, v njegovih intervalih, v njegovih harmonijah, v njegovih menjavah tonskih načinov, v njegovih agogičnih in v vseh neštetih dinamičnih otenkih, v zadržkih in odmorih, v udarcih in valovih, v čustvenih barvah in miselnih zarezah, v naporih in izlivih, v zagonih in pojémih, ki pa jih čuti

Valerija Heybal v vlogi Madame Butterfly
(Atelje »Viktore«)

in dojame in tudi snovno preobrazi le vid in sluh, ki mora biti vsekakor tankočutnejši kot — v tem primeru — nekoliko površno poročevalčevo oko in uho.

In — navsezadnje — ali se ne bi smela tikati režija tudi nekoliko *izvajalcev*? Vsaj tistih, recimo, ki so novi? Ali ni od vseh starih, bivših, ostal edinole (do lanske uprizoritve) v vlogi Sharplesa naš zvesti, neumorni Janko? Ali ni možno, ali dopustno, po mojem pa celo dolžnostno vsaj *režijsko pogovarjanje z izvajalci*? Dopuščam možnost, da vedò izvajalci več od režije in potem seveda režija nima pravega smisla. Možno je pa tudi in — želeli bi bilo vsekakor, — da vè režija več od izvajalcev in táka' režija potem že ima precej pomembnega smisla.

Režijsko delo z novinci — pa najsibo še tako skrito (ali morda prav zaradi tega?) — je resnično zares čudovito. Režijsko delo je sploh čudovito. Za pravega režiserja sploh najlepše. (Kakor je za pravega letalca najlepše delo letenje, četudi vé, da se bo pri tem delu nekoč precej zanesljivo ubil). Toda: »P. S. še to — na uho to novico«: Delo z darovitimi novinci je radost in veselje. Delo z nedarovitimi novinci pa je muka in trpljenje. —

Pri nas je bilo resda več radosti in veselja. —

*

Isto poročilo oponaša v naši uprizoritvi nastopu odn. izvajalcu bonca (v I. dejanju), da je baje »*prepatetičen*«. Priznati moram resnici na ljubo, da pade krivda za to »patetično injekcijo« v glavnem na režijo. Pojmoval sem bončev nastop kot zlo usodo, kot prokletstvo, ki se je neizbežno zgrnilo nad ubogo Čo-čo-sanino življenje (»... Butterfly, na vek pregnana, na vek pregnana...«) in ki dejansko na koncu drame tudi neizprosno zahteva svojo žrtev. Strahotni usodni motiv bonca se tajno plete skozi vso dramo in se tudi na določenih mestih očitno ponovi — zato smo mu dali ob prvem (in edinem!) nastopu tudi tisti grozotni poudarek, ki mu po našem (morda subjektivnem) občutju tudi gre. (Prim. podobno vlogo [tudi muzikalno!] kneza Čanga v Leharjevi »Zemlji smehljaja«!)

*

Luč je eden najbolj važnih sestavnih delov sceničnega izražanja. V operi, kjer je osvetljevanje skoro četrtnina celotnega glasbenega

izraza, je luč še celo na prvem mestu celotne oderske aparature. Zlasti poetična dela (prim. »Rusalko«!) zahtevajo čim točnejše določene označbe za razne osvetljave v osnovi ali v menjavi vsega ali pa morda prostorno omejenega območja, vse seveda v zvezi z vsebinskim ali glasbenim dogajanjem (odvisno tudi od sloga in — vsaj pri nas — tudi od tehničnega ustroja). Tankočutno urejanje lučne osnove in menjave je lahko najizdatnejša (četudi podzavestna) podpora, v nasprotnem primeru pa prav tako izdatna zavora gledalcu za njegovo celotno gledališko doživljanje in razpoloženje.

*

Če je v operni predstavi režija — glava, če so operni izvajalci — duša, potem bi moral biti kapelnik — živec. Živec, ki sodoživlja z glavo in z dušo.

Dvoje poročil o gostovanju V. Heybalove v Zagrebu

»Jutro« (z dne 18. III. 1943) poroča pod naslovom »Izreden uspeh Valerije Heybalove v Zagrebu«: V nedeljo zvečer je gostovala v zagrebškem Velikem gledališču prvakinja ljubljanske opere gdč. Valerija Heybalova. Zagrebškemu občinstvu ni bila popolnoma neznana, saj je že gostovala z lepim uspehom kot Tatjana v »Onjeginu«. Za nieno tokratno gostovanje je vladalo izjemno zanimanje. Gledališča je bilo razprodano da zadnjega kotička, tudi naši sorojaki so se to pot izkazali. Gostovanje se je razvilo v pravo slavje za našo slovensko umetnico. Navdušeno občinstvo je neštetokrat odobravalo Madame Butterfly pri odprtem odru, medtem ko po vsakem dejanju pritrdjevanje kar ni hotelo ponehati. Po soglasni sodbi Zagreb od gostovanja milanske Scale ni še slišal take Butterfly. Heybalova je bila v pevskem kakor igralskem pogledu na popolni višini. Nien čisti in prodorni glas je z lahkoto obvladal to vlogo. V tenorski vlogi se je zopet lepo izkazal naš Josip Gostič, kot služabnica Japonke pa Mila Kogejeva; obojico ljubljansko občinstvo prav dobro pozna. Ta »slovenski trio« nam je tako nudil izredni užitek, zlasti gostia, ki je razen svojih pevskih sposobnosti dovršeno pokazala tudi vse svoje redke igralske sposobnosti v času sreče, pričakovanja in obupa. —

Uprava zagrebškega gledališča je bila z njenim gostovanjem tako zadovoljna, da jo je pežvala na novo gostovanje, ki bo približno čez mesec dni. Takrat bo pela — prav tako v slovenščini kakor včeraj — vlogo Mimi v »Bohème«, v hrvaščini pa bo nastudirala Djulo v »Eru z onega sveta«. Vse kaže, da si bo Heybalova kmalu tudi v Zagrebu znala pridobiti tisto priljubljenost, ki jo uživa pri domačem ljubljanskem občinstvu.« (Dr. O. A.)

Dopisnik v »Slovenskem domu« z dne 18. marca 1943 pa piše: »Valerija Heybalova je navdušila Zagreb. Hrvaški listi laskavo pišejo o izrednem uspehu prvakinja ljubljanske opere gdč. Heybalove, ki je gostovala preteklo nedeljo v zagrebškem državnem gledališču.

Njen nastop je bilo pravo slavje, ki ga je doživela ta naša priljubljena slovenska umetnica, s čimer ni le potrdila svojega slovesa, temveč tudi našega slovenskega gledališča. Vlogo v »Madame Butterfly« je odpela v slovenščini, kakor je odpela tudi vlogo Tatjane pred časom. Pri isti predstavi sta nastopila tudi še dva naša rojaka, stebra zagrebškega gledališča, in to Jože Gostič in Mila Kogejeva. Vsa trojica je odpela svoje partije odlično in dokazala svojo visoko igralsko sposobnost in pevsko kulturo ter je bila deležna ne le zasluženega priznanja, temveč lep triumf.

Zagrebška gledališka publika je po teh nastopih naravnost vzljubila našo slovensko umetnico, zato nam povabilo uprave zagrebškega gledališča, da bo gdč. Valerija Heybalova spet gostovala, ponovno dokazuje, da je Ljubljana lahko ponosna na svojo prvakinja gledališča v Ljubljani — gospodično V. Heybalovo.

Vsebina „Madame Butterfly“

I. dejanje. Vrt s hišico na griču pri Nagasakiju. Ameriški poročnik Pinkerton ogleduje hišico, ki mu jo je po naročilu kupil mešetar in trgovec Goro. Pinkerton se namerava poročiti po japonskem običaju za 999 let z mesečno odpovedjo, hišica je namenjena za stanovanje njegovi nevesti Čo-Čo-San. Goro predstavi Pinkertonu bodočo služinčad: sobarico Suzuki, kuharja in slugo. Prvi

gost, ki prisopiha na poročni kraj, je konzul Sharpless. Pinkerton mu razloži svoj »plitki evangelij«, pojasni mu svoj namen in mu ne prikriva bodočih načrtov, ko napije že sedaj na zdravje bodoči ženi, pristni Američanki. Prijatelj ga svari, kajti ljubezen male Butterfly je iskrena. Od daleč se začuje pesem neveste, ki prihaja v družbi gejš in sorodnikov. Ženin se šali s sorodniki, nevesta jih veselo, a resno predstavlja navzočim. Na skrivaj pove svojemu ženinu, da je prestopila v njegovo vero, pokaže mu bodalo, s katerim je izvršil njen oče na cesarjev migljaj harakiri. Poročni uradnik izvrši obred vpričo vseh gostov in sorodnikov. Kmalu po izvršeni poroki prihrumi ves razjarjen nevestin stric bonec, ki je izvedel o njenem prestopu v drugo vero. Bonec prekolne in zavrže svojo nečakinjo, sorodniki se vsi ogorčeni umaknejo. Pinkerton potolaži svojo mlado, jokajočo ženo. V nežni ljubezenski sceni dobi madame Butterfly - Metuljček spet zaupanje in vero v svojo srečo. Medtem ko pada zastor, se oba umakneta v zakonsko spalnico.

2. dejanje. V svoji hišici čaka žalostna Butterfly na povratek moža, ki je že tri leta odsoten in še ničesar ni sporočil. Zvesta Suzuki moli k Budi za srečo svoje gospodarice. Tudi sredstva so pošla; če kmalu ne pride denarna pomoč, bo trda predla. Butterfly ne omahuje, njeno zaupanje je trdno. Svidenje si slika v najlepših barvah in kakor v zamaknjenosti vidi že ladjo, ki se bliža z dragim soprogom. Sharpless pride, Butterfly ga veselo pozdravi. Pismo je dobil od Pinkertona. Obzirno naj pripravi Butterfly na njegov prihod z ženo, ki jo je vzel v Ameriki. Sharplessu pa se ne posreči izvršiti to nalogo. Goro javi prihod bogatega kneza Yamadorija, ki že dolgo časa zaman snubi zapuščeno Butterfly. Yamadori tudi sedaj nima več sreče kakor navadno; Butterfly se šali z njim, slednjič ga odslovi. Konzul Sharpless hoče prikazati Butterfly ves položaj, ona pa steče po otroka, o katerem Pinkerton še ničesar ne ve, pokaže ga konzulu in pravi, da tega pač ne bo mogel pozabiti. Ganjeni Sharpless ne more z resnico več na dan ter odide. Pred hišico nastane vrišč, Suzuki privede Goro v sobo, ker je opravljal, da nihče z gotovostjo ne ve, kdo je prav za prav otrokov oče. Butterfly mu grozi z bodalom, nato ga vrže na cesto. Top

v luki naznani prihod bojne ladje, »njegove« ladje. Brezmejno veselje zavlada v hiši; Suzuki mora okrasiti vso sobo s cveticami. Butterfly se preobleče v poročno obleko in čedno obleče tudi otroka. V steno hišice napravi tri luknjice, skozi katere bo prežala in čakala, dokler se ne pojavi Pinkerton. Suzuki in otročiček zaspita, Butterfly pa prečuje vso noč. Nepremično gleda in čaka.

3. dejanje. Noč se je umaknila jutru, Butterfly še vedno nepremično stoji na svojem mestu in čaka. Suzuki se prebudi, prosi svojo gospodarico, da bi šla počivat. Obljubi ji, če bi v tem času prišel Pinkerton, da jo bo takoj poklicala. Do smrti izmučena Butterfly gre v sosednjo sobo k otroku; Suzuki poklekne in moli za ubogo gospodarico. Pinkerton in Sharpless se tiho približata, Suzuki vzklikne, oba jo pozoveta, naj bo mirna, da bi se Butterfly ne zbudila. Zunaj zagleda Kate, Pinkertonovo ženo, ki želi vzeti s seboj otroka. Skesani Pinkerton nima moči, da bi se sešel z nesrečno Butterfly; žalosten zapusti kraj nekdanjih srečnih dni. Butterfly pride iz svoje sobe, čutila je navzočnost svojega soproga. Prvi trenutek misli, da se je skrtil, zato ga išče okrog po vseh kottičkih sobe. Sharplessov molk in Suzukine solze pa ji odkrijejo težko boleost. Boji se, da je Pinkerton mrtev, Sharpless jo pomiri, a ko zagleda Butterfly v vrtu tujo žensko, spozna takoj vso bridko resnico. Otroka zahtevajo od nje! Butterfly ga bo izročila, toda Pinkerton mora pritj sam ponj. Ko ostane sama s Suzuki, zatemni prostore v hiši, zvesto služkinjo pa pošlje na vrt k otroku. Umreti hoče. Pred Budov kip poklekne, v skrinjici poišče belo ruto, poljubi rezilo in ga položi na vrat. V tem trenutku prinese Suzuki otroka, Butterfly pade bodalo iz roke, objame svojega otroka in ga obsuje s poljubi. Zadnjikrat se poslovil od njega, nato pošlje otroka in Suzuki zopet ven, ona sama pa stopi za steno, kjer izvrši samomor. Butterfly sliši še Pinkertonov klic, se skuša zavleči do vrat, a omaga pri vhodu in umre.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Državnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Zupančič. Urednik: Ciril Debevec. Za upravo: Ivan Jerman. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.